

Встановлено відсутність кореляційних зв'язків між шкалами «Прагнення до мудрості», «Робота над собою» та факторами прийняття рішень в групі зі стажем 1–10 років. Також, у в групі зі стажем 15 – 25 років не встановлено жодного кореляційного зв'язка між шкалами «Впевненість у собі», «Допомога іншим», «Успіх», «Творчість», «Самореалізація у професії» та факторами прийняття рішення. Крім того, слід зазначити, що в обох групах медичних працівників відсутні взаємозв'язки між шкалою «Доброта до людей» та чинниками прийняття рішення.

Отже, у медичних працівників зі стажем 1–10 років продуктивний фактор прийняття рішень «Пильність» виявляє значущі зв'язки з особистісно – екзистенційними ресурсами: любов, базовими ресурсами: творчість, самореалізація у професії, а також з ресурсами компетентності: знання власних психологічних ресурсів та вміння використовувати власні ресурси. У цій групі присутні значущі взаємозв'язки між фактором «Уникнення» та особистісно – екзистенційними ресурсами: віра у добро, базовими ресурсами: творчість, відповідальність та ресурсами компетентності: знання власних психологічних ресурсів та вміння використовувати власні ресурси. В даній групі визначено взаємозв'язки між фактором прийняття рішення «Прокрастинація» та особистісно – екзистенційними ресурсами: любов, базовими ресурсами: успіх, творчість, самореалізація у професії, а також між фактором «Надпильність» та особистісно – екзистенційними ресурсами: впевненість у собі, допомога іншим, любов, базовим ресурсом: успіх та ресурсами компетентності: вміння оновлювати власні ресурси.

У групі зі стажем 15–25 років визначено взаємозв'язок між шкалою «Пильність» та особистісно – екзистенційними ресурсами: віра у добро, прагнення до мудрості, базовими ресурсами: відповідальність. Взаємозв'язки між фактором прийняття рішень «Прокрастинація» та особистісно – екзистенційними ресурсами: любов та ресурсами компетентності: вміння оновлювати власні ресурси. Також, у цій групі, встановлені значущі зв'язки між фактором прийняття рішень «Надпильність» і особистісно – екзистенційними ресурсами: робота над собою та ресурсами компетентності: знання власних психологічних ресурсів, вміння оновлювати власні ресурси, вміння використовувати власні ресурси.

Одержано 19.02.2017

Представлены результаты исследования взаимосвязей психологической ресурсности с факторами принятия решений у медицинских работников с разным стажем профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональный стаж, психологическая ресурсность, факторы принятия решения, медицинские работники.

УДК 159.9

Нубар Асаф кізі МАЛІКОВА,

слухач магістратури Харківського національного університету внутрішніх справ,
Азербайджанська Республіка

ФЕНОМЕН СМISЛУ ЖИТТЯ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗАРУБІЖНИХ ПСИХОЛОГІВ

Розглянуто різні ракурси вивчення такого психологічного феномена, як смисл життя, відомими сучасними зарубіжними дослідниками. Виокремлено характеристики смислу життя як психологічної реальності; варіанти відносин між смислом життя і свідомістю; типи структур смислу життя.

Ключові слова: смисл життя, психологічна реальність; свідомість; смислоутворення.

Питання про смисл життя завжди привертало увагу вчених. У психологію поняття смислу прийшло з донаукових спроб пояснення поведінки людини, заснованих на повсякденній свідомості. Розглянемо основні зарубіжні теорії розуміння смислу.

А. Адлер вивчав основну властивість життєдіяльності індивіда – телеологічність, під якою він розумів, керованість активності внутрішніми смислами на протидію зовнішнім чинникам, і спрямованість особистості на окремі життєві цілі і смисли [1].

Детально концепція смислу розроблена в теорії В. Франкла. Прагнення до смислу розглядається Франклом як вроджена мотиваційна тенденція, яка характерна всім людям і є основним двигуном поведінки і розвитку особистості. Відсутність смислу породжує у людини «екзистенціальний вакуум», який є причиною «ноогенного неврозу». Умовою психічного здоров'я є певне напруження, яке виникає між людиною і об'єктивним змістом, що знаходиться у зовнішньому світі, який йому необхідно здійснити [3].

Ключовим моментом для логотерапії В. Франкла є те, як людина знаходить смисл життя. І допомагає їй в цьому совість. Вона допомагає знайти смисл і тоді, коли він може суперечити сформованим цінностям, коли ці цінності вже не відповідають обставинам, що змінюються. Саме так і народжуються нові цінності. Мета логотерапії – розширити можливості клієнта побачити весь спектр потенційних смислів, які можуть перебувати у будь-якій з ситуацій. Однак відповідальність за реалізацію змісту свого життя належить самій людині. Здійснюючи свій смисл, людина здійснює себе [3].

У теорії Д. Б'юдженіаля смисли розглядаються як похідні від нашого буття в світі. Смиловтрата і відчуття загрози втрати смислу є підтвердженням того, що людина не наділяється смислом автоматично, а людина є відповідальною за створення своїми діями осмисленості. Смисл характеризує таку властивість особистості як інтенціональність [2].

В. Е. Чудновський виділяє деякі характеристики смислу життя як психологічної реальності [4].

1. *Вибірковість* – наявність смислу життя не є загальним для всіх людей.

2. *Смисл життя – «двобічна зброя»*. Механізм впливу смислу життя на вчинки людини істотно залежить від його змісту. За певних умов може відбуватися «перенастроювання» даного механізму, і він починає служити негативному формуванню особистості, сприяти втраті своєї позиції, тобто того, що становить її психологічну сутність.

3. *Емансипованість смислу життя від «внутрішнього» і «зовнішнього»*. Суть смислу життя як психологічного феномена в тому, що виникаючи в результаті взаємодії «зовнішнього» і «внутрішнього», він разом з тим емансипується від того і іншого і починає діяти як «буферний механізм», як система стримувань і протидій, що не допускають одностороннього підпорядкування зовнішньому і, разом з тим, перешкоджають перетворенню людини на раба власних потреб, потягів, своїх безпосередніх миттєвих інтересів.

4. *Інертність смислу життя*. Надмірна емансипація може, в свою чергу, призводити до інертності самого життєвого смислу. В результаті смисл життя відривається від реальності, стає самодостатнім. Людина стає рабом логіки власного життя. Логіка життя набуває самостійного характеру і починає підпорядковувати собі людину.

5. *«Масштаби» смислу життя*. Проблема смислу життя – це проблема не тільки «величини», масштабу вчинків і звершень, але ще і проблема усвідомлення людиною своїх можливостей, постановки реальних цілей, проблема задоволення на перший погляд «малим змістом» життя: посадити дерево, побудувати будинок, виховати дітей й інші. Цей «малий смисл» за своїми «якостями» може перевершувати життєвий смисл більшого масштабу.

6. *Динаміка та ієрархія смислів*. Поряд з безліччю «малих змістів» існує «великий» життєвий смисл. Кожній ситуації властивий свій новий смисл, але це не означає, що головний смисл життя змінюється з кожною новою ситуацією.

Чудновський виділив кілька типів структур смислу життя.

1. *«Конгломерат» життєвих смислів*. Це початковий етап становлення смислу життя. Виражається в «мирному існуванні» різних життєвих смислів чи в протистоянні життєвих смислів, взаємодіючих між собою і протидіючих один одному. Не виникають ані провідні, ані підлеглі компоненти структури.

2. *«Монолітна» структура смислу життя*. Характеризується тим, що провідний компонент ієрархії стає самодостатнім. Смисл життя набуває спрощеної односпрямованої структури, що негативно впливає на становлення особистості.

3. «Авторитарна» структура смислу життя. Провідний компонент залишається всередині ієрархії, але займає перебільшено пануюче становище в ній і «підминає» її під себе, деформуючи всю структуру.

4. «Розірвана» структура смислу життя. Головний смисл відривається від решти компонентів системи, від конкретних смислів і існує сам по собі.

5. «Номінальна» структура смислу життя. В ієрархії посилюються компоненти, які суперечать головному смислу.

6. «Розпадається структура» смислу життя. Головний смисл життя розпадається на ряд малих змістів. Відбувається зворотний розвиток смислу життя.

7. Гармонійна ієрархія. Головний компонент ієрархії є і провідним, і разом з тим залишається елементом ієрархії. Він і впливає на неї, і відчуває її вплив. Це адекватна структура смислу життя як психічного утворення [4].

У роботах Д.О.Леонтьєва виділено чотири варіанти відносин між смислом життя і свідомістю [2].

1. Неусвідомлена задоволеність – життя, що протікає гладко і без рефлексії і приносить відчуття задоволення, не спонукаючи до роздумів про його смисл.

2. Неусвідомлена незадоволеність. Коли людина відчуває фрустрацію, порожнечу, незадоволеність, не усвідомлюючи причин цього.

3. Усвідомлена незадоволеність. Людина відчуває почуття відсутності смислу і активно, усвідомлено і цілеспрямовано цей смисл шукає.

4. Усвідомлена задоволеність. Людина в змозі дати собі звіт в смислі свого життя, це усвідомлене уявлення не розходиться з реальною спрямованістю життя і викликає позитивні емоції.

Окремо Д. О. Леонтьєв виділяє п'ятий випадок – *витіснення* смислу життя, коли адекватне усвідомлення об'єктивної спрямованості життя несе в собі загрозу для самоповаги. Якщо життя людини об'єктивно має недостойний або аморальний зміст, то усвідомлення цього ставить під загрозу самоповагу особистості. Щоб зберегти самоповагу, суб'єкт внутрішньо несвідомо відрікається від істинного смислу свого реального життя і заявляє, що його життя позбавлене смислу. Насправді ж це означає, що його життя позбавлене гідного смислу, а не те, що воно не має смислу взагалі.

Таким чином, існує кілька підходів до розуміння терміну «смисл». Автори першого підходу відзначають індивідуальну неповторність смислу в породженні смислів, підкреслюють роль активності самого суб'єкта (А. Адлер, Б. С. Братусь, О. Є. Насіновская, В. Франкл та ін.) Другий підхід визначає залежність смислу від когнітивних процесів переробки інформації (С. Мадді та ін.) У третьому підході виділена соціокультурна детермінація смислів і обумовленість смислу його місцем в більш широкому контексті (Р. Мей, К. Г. Юнг. та ін.) Наявність великої кількості суперечливих робіт дозволяє зробити висновок, що смисл являє собою складне багатогранне смислове утворення, яке може проявлятися в різних психологічних формах і феноменах.

Список бібліографічних посилань

1. Адлер А. Смысл жизни. *Философские науки*. 1998. № 1. С. 15–26.
2. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. 3-е изд., доп. М.: Смысл, 2007. 511 с.
3. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник: пер. с англ. и нем./общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева; вст. ст. Д. А. Леонтьева. М.: Прогресс, 1990. 368 с.
4. Чудновский В. Э. Проблема структуры смысла жизни как психологического феномена // Психологические, философские и религиозные аспекты смысла жизни: материалы III–V симпозиумов/Психол. ин-т РАО/редкол.: Чудновский В. Э. и др. М.: Ось-89, 2001. С. 156–163.

Одержано 15.03.2017

Рассмотрены различные ракурсы изучения такого психологического феномена, как смысл жизни, известными современными зарубежными исследователями. Выделены характеристики смысла жизни как психологической реальности; варианты отношений между смыслом жизни и сознанием; типы структур смысла жизни.

Ключевые слова: *смысл жизни, психологическая реальность; сознание; смыслообразование.*